

NÁSTIN PŘEDNÁŠEK SPECIÁLNÍ
PEDAGOGIKY SE ZAMĚŘENÍM
NA PROBLEMATIKU LIDÍ
S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

TEMATICKÉ OBLASTI

- TERMINOLOGIE
- DIAGNOSTIKA
- VZDĚLÁVÁNÍ
- TERAPIE
- SOCIÁLNÍ SLUŽBY
- Z HISTORIE SPEC.PEDAGOGIKY

TERMINOLOGIE

- **Mentální retardace, mentální postižení, speciální vzdělávací potřeby, žák se zdravotním postižením, žák se speciálními vzdělávacími potřebami**
- **Stupně mentální retardace**

Mentální retardace

- **Mentální retardace** je stav zpomaleného či zastaveného duševního vývoje, který je zvláště charakterizován narušením dovedností, projevujících se během vývojového období a vytvářejících základní úroveň inteligence – jsou to dovednosti poznávací, komunikační, pohybové a sociální schopnosti. Zaostávání vývoje rozumových schopností, odlišný vývoj některých psychických vlastností, poruchy v adaptačním chování.
- **projevuje se v praktické a sociální inteligenci** (IQ) nižší než 70-75
- má vážná omezení ve dvou nebo více oblastech adaptivních schopností potřebných v každodenním životě - tedy komunikaci, péči o sebe sama, rodinném životě, sociální schopnostech, volném čase, péči o zdraví, sebekontrolu, vzdělání (trivium) a uplatnění v komunitě a práci.
- tento stav trvá od dětství, vymezeného jako věk 18 a méně. (AAMR, 1992).
- **Lehká mentální retardace** – způsobuje opožděný vývoj řeči, je však zachována schopnost užívat řeč účelně a udržovat konverzaci. Nezpůsobuje omezení v sebeobsluze. Pojí se s emoční a sociální nezralostí. Ve školních dovednostech se často vyskytují problémy v osvojování čtení a psaní.
- **Středně těžká mentální retardace** – opožděn rozvoj chápání a užívání řeči, jejich konečné schopnosti v této oblasti jsou omezené, stejně tak i omezení v sebeobsluze. Schopnost osvojení základů trivia zůstává zachována, avšak ve školních dovednostech jsou často nevyrovnané výkony. Převažují schopnosti k manuálním pracím, které se učí nápodobou; v poměru úbytku schopností je často výrazný zájem o sociální kontakt a určité sociální cítění a dovednosti.
- **Těžká mentální retardace** – snížená úroveň schopností je mnohem výraznější, často spojená s poruchou motoriky nebo jinými přidruženými vadami.

příčiny mentální retardace

- **Genetické podmínky**
- **Chromozomální odchylky**
- **Problémy během těhotenství**
- **Úrazy a nemoci v době perinatální**
- **Vliv prostředí a psychické vlivy**
- **Sociokulturní omezení rodiny**

Kolik lidí je postiženo mentální retardací?

- Průměrně jde zhruba o 3 – 4 % populace. (The Arc, 1982).
- Mentální retardace je desetkrát běžnější než mozková obrna a postihuje dvacetpětkrát více lidí než slepota (Batshaw, 1997).
- Mentální retardace přetíná hranice rasy, etnika, vzdělání, společnosti a ekonomického zázemí. Může se objevit ve vaší rodině.

DIAGNOSTIKA

- **Speciálně pedagogická diagnostika**

„klasické diagnózy“:

- **SYNDROM DOWN**

- **AUTISMUS**

- **EPILEPSIE**

- **DMO**

Diagnostika

Základní znaky MR:

- snížení adaptačních schopností
- zpomalený psychomotorický vývoj
- snížená schopnost učit se
- nedostatečná sociální přizpůsobivost
- nedostatek volných vlastností

syndrom Down

- Etiologie
- Psychofyzická charakteristika
- Zvláštnosti a specifické dovednosti
- Povahové vlastnosti
- Schopností a dovedností x negativní projevy a limity
- Zásady práce s dítětem s DS

autismus

- **Autismus** je jednou z nejzávažnějších poruch dětského mentálního vývoje. Jedná se o vrozenou poruchu některých mozkových funkcí (**PAS**). Porucha vzniká na neurobiologickém podkladě. Důsledkem poruchy je, že dítě dobře **nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá. Duševní vývoj dítěte je** díky tomuto handicapu **narušen** hlavně v oblasti komunikace, sociální interakce a představitivosti (**autistická triáda**). Autismus doprovází specifické vzorce chování.
- **Jaká je jeho příčina?**
Autismus je poruchou, jejíž příčinu se prozatím nepodařilo odhalit. Předpokládá se, že určitou roli zde hrají chemické procesy v mozku. Autismus je v podstatě syndrom, který se diagnostikuje na základě projevů chování. Projevuje se buď od dětství nebo v raném věku (do 36 měsíců). Porucha určitých mozkových funkcí způsobí, že dítě nedokáže správným způsobem vyhodnocovat informace (senzorické, jazykové).

Čeho si mohou rodiče všimnout už v raném věku dítěte?

- *Postřehy v komunikaci*
 - . Nereaguje na své jméno
 - . Neříká, co chce
 - . Opožděný vývoj jazyka
 - . Nereaguje na pokyny
 - . Někdy působí dojem, že je neslyšící
 - . Zdá se, že slyší, ale nikoli ostatní osoby
 - . Neukazuje a nemává na rozloučenou
 - . Říkal/a několik slov, ale nyní přestal/a
- *Postřehy v sociálním chování*
 - . Chybí sociální úsměv
 - . Raději si hraje o samotě
 - . Dává přednost sebeobsluze
 - . Je velmi samostatný
 - . Některé věci dělá velmi "brzy"
 - . Spatný oční kontakt
 - . Působí, že žije ve vlastním světě
 - . Nezajímá se o ostatní děti
 - . Ostatní lidi dokáže ignorovat
- *Postřehy v chování*
 - . Záchvaty vzteku
 - . Hyperaktivita/neschopnost spolupracovat/ negativismus
 - . Neví, jak si hrát s hračkami
 - . Zabývá se určitými věcmi stále dokolečka
 - . Chodí po špičkách
 - . Neobvyklá fixace na určité hračky (neustále s sebou nosí nějaký předmět)
 - . Radí věci do řad
 - . Reaguje přehnaně na určité materiály či zvuky
 - . Zvláštní pohyby
- *Absolutní indikace pro další vyšetření*
 - . do 12 měsíců nežvatlá
 - . do 12 měsíců negestikuluje (neukazuje, nemává na rozloučenou)
 - . do 16 měsíců neužívá slova
 - . do 24 měsíců spontánně neužívá věty
 - . ztráta jakýchkoli jazykových nebo sociálních schopností v jakémkoli věku

strukturované učení

- Při práci s dítětem, které má autismus, je velmi důležité mít neustále na zřeteli fakt, že každý člověk potřebuje ve svém životě určitou míru předvídatelnosti, každý dodržuje určitý řád. Právě lidé s autismem mají schopnost předvídat a plánovat události velmi malou nebo téměř žádnou. Tento handicap je určitou formou jakési "vnitřní slepoty", která okolní svět mění v chaos a ztěžuje dítěti orientaci v prostoru, čase i událostech. Dítě tedy bez naší pomoci a s naším laickým přístupem žije v častém stresu, není schopné se učit a rozvíjet své schopnosti. U dítěte se rozvíjí deprivace a následuje opožďování ve vývoji. Pokud tedy chceme, aby od nás tyto děti přijímaly nové informace a vědomosti a byly se schopné učit, musíme jim nejprve upravit prostředí tak, aby dětem dodávalo jistotu a poskytovalo již zmiňovanou vysokou míru předvídatelnosti.
- Ve světě je známá řada metod a programů, které se zaměřují na pomoc lidem s autismem. Kolébkou programu s vědecky ověřenou efektivitou, který se široce používá i v Evropě, je státní modelový program Severní Karolíny TEACCH. Program již funguje třicet let. Vznikl spoluprací rodičů a profesionálů jako reakce na tvrzení, že děti s autismem jsou nevzdělavatelné. TEACCH program (Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children - péče a vzdělávání dětí s autismem a dětí s problémy v komunikaci /volně přeloženo/) je modelovým programem péče o lidi s autismem v každém věku. Zahrnuje mimo jiné i speciální výchovně vzdělávací program, který vychází z potřeb těchto lidí a specifík autistické poruchy. V České republice využíváme metodiku tohoto programu a mluvíme o tzv. strukturovaném učení.

○

TEACH program a struktur. učení

○ **Filozofie a základy u TEACCH programu:**

- - individuální přístup k dětem
- - aktivní generalizace dovedností (prostupnost a propojenost školního a domácího prostředí)
- - úzká spolupráce s rodinou
- - integrace lidí s autismem do společnosti
- - přímý vztah mezi ohodnocením a intervencí
- - pozitivní přístup i k dětem s problematickým chováním a těžkým mentálním handicapem, optimistický pohled na efektivitu a možnosti vzdělávání těchto dětí
- - aktivní snaha o pedagogickou intervenci, řešení problematického chování
- **Nároky kladené na učitele a vychovatele:**
- - profesionalita
- - teoretické znalosti
- - schopnost vycházet z aktuálních výsledků hodnocení, schopnost flexibilně přizpůsobovat program
- - schopnost přizpůsobit prostředí dítěti s přihlédnutím na specifika poruchy
- - reálný odhad schopností dítěte, využití jeho silných stránek
- - důraz na nácvik komunikace a sociálního chování, komunikační styl musí vycházet z aktuální úrovně schopností dítěte

○ **Výhody strukturovaného učení**

- - metodika strukturovaného učení akceptuje zvláštnosti autistického myšlení a přizpůsobuje se specifikám dítěte (dítě se tedy nepřizpůsobuje osnovám, jak to bývá v ČR obvyklé)
- - svět, který dítě díky svému handicapu vnímá jako chaos se stává předvídatelný v prostoru i čase, snižuje se stresová zátěž, dítě je schopno vstřebávat nové informace
- - díky pocitu soběstačnosti se může rozvíjet sebevědomí dítěte
- - nácvik samostatnosti, která je v dospělém životě velmi potřebná
- - redukce problematického chování (agresivity, záchvatů vzteku, negativismu)
- - zmírňuje či eliminuje se kognitivní deprivace, která je daná přítomností poruchy. Rozvíjejí se schopnosti a dovednosti dítěte.
- - medikaci psychofarmaky je možné snížit či po dohodě s lékařem zcela vysadit .

epilepsie

- **Epilepsie** (mozkové postižení různého původu charakterizované opakujícími se záchvaty s velmi rozmanitými klinickými příznaky, podmíněnými excesivními výboji mozkových neuronů)
- Problematika epilepsie – následná poškození
- Typy záchvatů
- Charakteristika záchvatové činnosti
- Výchova a vzdělávání dětí s epilepsií – zásady práce.

Dětská mozková obrna - DMO

- Podstata onemocnění – poškození nervových buněk mozku v místech, kde je uloženo centrum pro řízení pohybu
- Následky – porušení motorické složky, porucha centrální kontroly hybnosti, anomální svalový tonus, parézy
- Příčiny vzniku –
prenatální infekce,
perinatální - porodní úrazy, nedostatek kyslíku (porodní asfyxie),
postnatální – infekce, úrazy, poškození spojená s CNS

typy DMO

nespastické (hypotonie)

spastické

hemiparéza – porucha hybnosti pravých nebo levých končetin způsobena poškozením opačné části mozku

kvadruparéza – centrální porucha hybnosti všech končetin

paraparéza (diparéza) – dolní končetiny

VZDĚLÁVÁNÍ

- **Speciální vzdělávání**
Základní školy speciální
Základní školy praktické
Praktické školy jednoleté
a dvouleté
- **Integrace – inkluzivní**
vzdělávání
Základní školy (IVP)

Výchovně-vzdělávací principy

- zásady práce a komunikace s dětmi s jednotlivými typy postižení
- diagnostika speciálních vzdělávacích vymezení, základní charakteristiky jednotlivých typů postižení a jejich promítání do potřeb žáka a jejich reflexe,
- úprava prostředí s ohledem na určitý typ postižení nebo potřeby žáků
- motivace žáků, řešení výchovných problémů,
- zásady první pomoci při komplikacích způsobených zdravotním postižením žáka
- možnosti a formy podpory při upevňování hygienických a pracovních návyků žáka
- zásady komunikace a spolupráce s rodiči
- informace o specializovaných poradenských pracovištích

Příčiny neúspěchu v učení

- Poruchy pozornosti
- Hyperaktivita, impulsivnost
- Nedostatečná komunikace a porozumění
- Nedostatečná schopnost soustředění
- Unavitelnost
- Nedostatečná paměť
- Neschopnost aktivizace a logického myšlení
- Obsedantní chování
- Porucha opozičního vzoru

TERAPIE

léčba – podpora rozvoje

- **arte-ergoterapie, muzikoterapie, hipoterapie, canisterapie,**
- **Snoezelen, bazální stimulace... behavioralní terapie**
- **Pre-terapie**
- **AAK**

muzikoterapie

- **HUDBA JAKO LÉK – tak ji vnímá muzikoterapie, která se začala prosazovat ve 20.stol.**
 - **Muzikoterapie** je proces, ve kterém je možno pomocí speciálního užití hudby zlepšit zdravotní stav u dětí nebo dospělých, eventuálně zmírnit některé problémy, které přináší určitý typ zdravotního poškození.
 - **FMT**-metoda je považována za léčebnou metodu s vlivem na nervový a svalový systém lidského organismu, při níž se pracuje individuálně a neverbálně. Švédský název "**FMT - Funktionsinriktad musikterapi**" - hudební terapie se zaměřením na funkce lidského těla. Podporuje rozvoj koordinace pohybu a stabilitu; orientaci v prostoru; koncentraci; logické myšlení, rozvoj paměti.
- FMT**-metoda ovlivňuje-stimuluje vývoj motorických, poznávacích (kognitivních) a emocionálních funkcí adepta. Je zvláště vhodná při poruchách všech výše jmenovaných funkcí, uplatňuje se tedy jako léčebná metoda při:
- kongenitálních a získaných poruchách vývoje mozku a svalů - dětská mozková obrna, chromozomální poruchy - Trizomie 21 - DS, TS a jiné syndromy, poškození mozku (následkem náhlé mozkové příhody, úrazů apod.)
 - poruchách chování, autismu, Aspergerova syndromu, psychických poruchách - demence, deprese, Parkinsonova a Alzheimerova nemoc
 - specifických vývojových poruchách učení - dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie, hyperaktivitě a problémech s koncentrací - ADHD, ADD,

arteterapie – terapie uměním

- Tvořivá činnost – vyžaduje aktivní zapojení-umožňuje neverbální vyjádření (malování a kreslení, keramická dílna, divadlo)
- Neklade důraz na zvládnutí techniky – důležitý je prožitek
- Integrace vlastní osobnosti; vědomé tvoření – zpětná vazba a potěšení z tvorby – rozvoj komunikace, empatie, ...

bazální stimulace

- Tělo je základní smyslový orgán
- Založena na tělesném kontaktu
- Základní prvky BS - pohyb, vnímání, komunikace
- Způsoby provádění BS:
dotek, polohování, koupele

behaviorální terapie

- Behaviorální terapie vychází z teorie učení a předpokládá, že určité chování je spouštěno faktory, které mu předcházejí a udržováno faktory, které po něm následují
- **Vlastní terapie problémového chování spočívá ve změně patřičných spouštěčů tak, aby se problémové chování nemohlo vyskytnout a změně následků tak, aby problémové chování přestalo být funkční.**
-

alternativní a augmentativní komunikace

- **Augmentativní a alternativní komunikace (AAK)** se pokouší přechodně nebo trvale kompenzovat projevy poruchy a postižení u osob se závažným postižením řeči, jazyka a psaní.
- **Augmentativní** (z lat. *augmentare* - rozšiřovat) systémy komunikace mají podporovat již existující, ale pro běžné dorozumívání nedostatečné komunikační schopnosti.
- **Alternativní** komunikační systémy se používají jako náhrada mluvené řeči.
- Závažná porucha komunikace je nejčastěji důsledkem:
 - **vrozených poruch** - mozkové obrny, těžkého sluchového postižení, těžkých vývojových vad řeči, mentálního postižení, autismu, kombinovaných postižení
 - **získaných poruch** - po mozkové cévní příhodě, úrazech mozku, nádorech mozku, získaného těžkého sluchového postižení, získaných kombinovaných postižení
 - **degenerativních onemocnění** - sklerózy multiplex, muskulární dystrofie, amyotrofické laterální sklerózy, Parkinsonovy choroby, Huntingtonovy choroby, Alzheimerova syndromu

SOCIÁLNÍ SLUŽBY

- **osobní asistence**
- **centra denních služeb**
- **denní a týdenní stacionáře**
- **chráněné bydlení**
- **podpora samostatného bydlení**
- **domovy pro osoby se zdravot.post.**
- **odlehčovací služby**
- **raná péče**
- **aktivizační programy (sociálně aktivizační služby)**
- **sociálně terapeutické dílny**

NÁVAZNÉ SLUŽBY

- **mimoškolní aktivity (nabídky neziskových organizací) pro žáky ve školním věku**
- **centra pro podporu rodin**
- **nové trendy – ABA, BPS**
- **nové terapie a přístupy**

rodina a dítě s postižením

Oprávněné obavy rodičů, které se vyskytují po celou dobu vývoje dítěte s postižením:

- jak dítě přijme partner (strach z rozpadu manželství), sourozenci
- jak dítě přijme širší rodina
- dítě a vrstevníci
- možnost sociálního vyloučení (dítěte i rodiny)
- ztráta profese
- finanční i sociální nouze

První důležité poučení:

JE DOBRÉ NEŘEŠIT IHNEDE
DLOUHODOBOU BUDOUCNOST

Co by měla zvládnout rodina a co společnost

- přijetí dítěte rodinou
- včasná raná péče
- vyhovující vzdělání pro dítě, vzdělávání pro rodiče
- přiměřená příprava na zaměstnání
- podpůrné služby v dospělosti
- podpora rozvoje dovedností a schopností
- PRINCIPY: podpora, pochvala, ocenění